

zeloletna . . . K 4—
pololetna . . . K 3—
četrletna . . . K 1—
posamezna šte. 10 vin.

Ne frankirana plama se
ne sprejemajo; reko-
pisi se ne vračajo.

Naša Moč

Glasilo slovenskega delavstva

Uredništvo in uprav-
ništvo v Ljubljani,
Katoliška tiskarna

Oglasi se sprejemajo
po dogovoru.

Štev. 53.

V Ljubljani, 29. novembra 1918.

Leto XIII.

Ljubljana, 27. nov. 1918.

Nekaj jako politično razburjenih dni imamo za seboj. Omladina jugoslovanske demokratične stranke, ki je ponovno obetala, da bo stranko radikalno zdemokratizirala, se je razkrila. S. L. S. je zvesta svojim demokratičnim načelom v trenutku, ko je po mnenju celega demokratičnega sveta prišel čas, da se po splošno priznanem načelu samoodločbe narodi in stranke odločijo za način vlade, izreka, da je za republiko. Svoje stališče v vprašanju zveze s Hrvati in Srbi je stranka popolnoma nedvomno in odločno takoj v vsem začetku izrazila in se je tudi v tem oziru skoz in skoz popolnoma lojalno držala. Cel čas njene sodelovanja z drugimi strankami za dosego tega cilja ji nihče ne more najmanjše nesposobnosti očitati. Vse stranke, ki so z njo sodelovale, so morale dobiti prepričanje, da stranka možno sprejema tudi žrtve, ki jih tirja skupno sodelovanje z nasprotniki. Prišlo je težko vprašanje ustavne oblike, prišlo so

težke razmere vsled okupacije našega ozemlja po Italijanih in nerešeno vprašanje spornega ozemlja, ki ga Italijani v svoji aneksijski politiki zahtevajo za se, po Wilsonovih načelih pa pripada nam. Namesto da bi bila jugoslovanska demokratična stranka v svesti zelo odgovorne dolžnosti, da v tako kočljivem trenutku vse prepreči, kar bi moglo nevarnost razdora povečati, pomagala S. L. S., da se kljub njenemu načelnemu republikanskemu stališču sodelovanje ohrani in vzdrži, je njena neodgovorna omladina, ki je starinom prej tako rada očitala nedemokratičnost in grd način političnega delovanja, posegla po starem, umazanem žurnalističnem boju in skušala v časopisju in po ljubljanskih gostilnah diskreditirati demokratično republikansko stališče S. L. S. kot šusterščikanstvo in kovarstvo v zvezi z Lipoščakovo zaroto v Zarebu. Zastopniki S. L. S. so v Narodnem vešniku dne 24. novembra 1918 pokazali jasno, da hočejo sicer dosledno zastopati svoja strankarska načela, da pa se zavedajo svoje velike odgovornosti in da znajo upoštevati nujne za-

hteve časa. Za uspehe, ki so jih dosegli v obrambi skupnih koristi našega ljudstva, jim bo to ljudstvo ostalo hvaležno. Za uresničenje svojega demokratsko-republikanskega stališča se bo stranka prej ko slej borila z vsemi dovoljenimi in pravičnimi sredstvi, ki so ji na razpolago. Stranka se zaveda, da bo v tem boju za demokratično ustavo našla obilo prijateljev in sodelavcev med demokratičnim srbskim ljudstvom v kraljevini, zlasti med srbskim seljakom, ki bo imel z njo toliko skupnih interesov. Zvesta svojim demokratičnim načelom bo stranka iskala ljubezni in prijateljstva pri demokratičnem srbskem ljudstvu in ga bo gotovo tudi našla. Iskanje simpatij pri kakih klikah pa mirno prepušča laži demokratičnim omladinom v J. D. S. Poskus teh laždemokratov, oblatiti pošteno demokratično republikansko stališče pa si bo naše demokratično ljudstvo, zlasti naše delavstvo dobro zapomnilo in bo te mlade gospe, kadar bodo zopet hodili propovedovat svoj demokratizem, primerno spomnilo nanj.

Jugoslovanska Strokovna Zveza.

Naše zahteve.

Na shodu J. S. Z. v petek dne 22. novembra 1918, ki ga je vodil posl. Gostinčar in na katerem so poročali: urednica Ivanka Klemenčič, Janez Gostinčar in Alojzij Kocmur, debate se pa udeleževala Komljanec in Kremžar, se je soglasno sklenilo, da se odpošlje Narodni vladi SHS sledeči dopis:

Št. 9517.

Narodni vladi SHS

v Ljubljani.

Jugoslovanska Strokovna Zveza je sklenila na svojih shodih resolucije, ki jih predlagamo s prošnjo, da jih blagovoli Narodna vlada SHS v Ljubljani uveljaviti. Resolucije slovejo:

DELAVSKE ZAHTEVE.

1.

Politične pravice.

Zahtevamo:

1. Vso postavodajo naj preveva socialni duh, z drugo besedo: Vsa postavodaja naj slo- ni na krščanskih načelih.
2. Splošno in enako, direktno in tajno, aktivno in pasivno volilno pravico po pro- porčnem načinu za moške in ženske v vse postavodajne in avtonomne zборе.
3. Zborovalno svobodo.
4. Svobodno združevanje.
5. Svobodo tiska in svobodno kolportažo.
6. Odpravo smrtnih kazni.
7. Zahtevamo republiko.

2.

Delavsko varstvo.

Zahtevamo:

1. Delavske svete in državni delavski svet. Delavski sveti naj se volijo po okrajih

in po strokah in sicer po poročnem načinu.

Naloga krajevnih svetov je, urejevati razmere delavstva do podjetnikov, izdelovati načrte zakonov, ki so v korist delavstva, nadzirati, kako se zakoni glede delavskega varstva in delavskega zavarovanja izvršujejo, v spornih zadevah med delavci in delodajalci oddajati svoja mnenja, urejevati plače; državni svet ima nalogo izdelati in državnemu zboru predlagati vse zakonske načrte, ki se tičejo delavstva, oddajati razsodbe v spornih točkah med delavci in podjetniki.

Krajevni delavski svet vodi krajevno, dr- žavni delavski svet pa državno posredovalnico za delo.

V krajevni svet spadajo tudi delavski nadzorniki in nadzornice, ki jih delavstvo samo voli, a jih država plačuje, kakor tudi zdravniki, ki imajo dolžnost skrbeti za de- lavsko varstvo in higijeno.

2. Uvede naj se najvišji osemurni delav- nik povsod, razven pri poljedelskih delavcih.

3. Odpravijo se delavske in poselske knji- žice.

4. Uvede se brezpogojno popolni nedelj- ski počitek.

5. Vsak delavec ima pravico vsako leto do najmanj štirinajstdnevnega plačanega od- diha.

6. Zahteva se varstvo mladoletnih delav- cev. Pred 14. letom ne sme nikdo v delo.

7. Določijo se v vseh strokah minimalna delavska plača, pod katero ne sme nikdo de- lavca plačevati. Minimalne delavske plače do- ločajo krajevni delavski sveti, krajem, delu in življenjskim potrebam primerno.

8. Prepove se žensko delo pri težkih in nevarnih strojih. O tem odločajo krajni de- lavski sveti.

9. Prepove se vsako ponočno delo, ki ni vsled dela samega neobhodno potrebno. O tem odločajo krajni delavski sveti.

10. Pripoznajo se strokovne delavske or- ganizacije.

11. Podjetja, ki so za splošnost življenj- skega pomena, naj se poddržajo.

12. Vse pravice, ki se tičejo delavskega zavarovanja, in si jih je delavstvo že pridobi- lo v bivših avstrijskih državah in pri privatnih podjetjih, delavstvo tudi v novi državi obdrži. Te pravice se morajo ugotoviti po določbah novega delavskega zavarovanja.

3.

Delavsko zavarovanje.

Zahtevamo:

Ustanovi se državna prisilna zavaroval- nica za vse delavstvo brez razlike, ali je de- lavstvo zaposleno v državnih ali privatnih podjetjih. Pod to zavarovanje spadajo tudi kmetijski in gozdarski delavci, posli in služ- kinje.

Zavarovalnino plačuje delodajalec iz svojega.

Delavsko zavarovanje se deli:

- A. Bolniško zavarovanje.
- B. Nezgodno zavarovanje v slučaju one- moglosti.
- C. Starostno zavarovanje.
- D. Brezposelno zavarovanje.

A. Bolniško zavarovanje.

1. Bolniščina naj bo enaka plači, ki jo ima delavec in sicer za ves čas bolezni.
2. Delavec voli prosto zdravnika, do ka- terega ima zaupanje.
3. Pravico do brezplačne zdravniške oskr- be in brezplačnih zdravil imej tudi delavčeva družina.
4. Porodnicam se dovoli daljši dopust pred in po porodu. Za porodnice se zviša bolniš- nina za 50 odstotkov.

5. Za slučaj, da mati svojega otroka ne more imeti pri sebi, ga odda v državni zavod za rejence. Da more mati večkrat obiskati svojega otroka, se ji da prosta vožnja po železnici tje in nazaj. Tak zavod bodi brezplačen.

6. Zdravniki naj zdravijo po načelih vede in vesti.

7. Bolnišnice naj bodo v pravem pomenu besede dobroteljni zavodi.

8. Država naj ustanovi delavska zdravilišča, toplice itd., ki naj bodo brezplačne.

B. Zavarovanja za slučaj onemoglosti in nezgode.

1. Nezgodno zavarovanje bodi tako urejeno, da v tem oziru odloča vedno le zdravniška komisija z delavskim zastopstvom.

2. V slučaju, da je delavec popolnoma nezmožen za delo in navezan na tujo pomoč (postrežbo), naj se mu odmeri en- in polkratna renta v višini njegovega zaslužka.

3. Nezgodna renta naj se ureja in povisuje od časa do časa tako, kakor naraščajo delavske plače.

4. Onemoglost spada pod nezgodno zavarovanje.

C. Starostno zavarovanje.

Kdor dela gotovo vrsto let, ki se določajo delu primerno, imej pravico do penzije, ki ne sme biti nižja od njegove najvišje plače. Po smrti ali vsled nezgode umrlih zavarovancev se izplačuje penzija naprej njegovi ženi in njegovim nedoraslim otrokom.

Izselništvo.

Vlada naj vso pozornost obrača na izseljevanje.

ZAHTEVJE SLOVENSKEGA KRŠČANSKO MISLEČEGA ŽENSKEGA DELAVSTVA.

Zavedajoč se svojih nalog v sedanjem zgodovinskem trenutku, ugotavlja in naznanja slovensko krščansko misleče žensko delavstvo naslednje svoje zahteve:

I.

V globokem prepričanju, da je za srečno in harmonično uredbo notranjih razmer v svobodni jugoslovanski državi, kakor tudi za miroljubno vodstvo zunanje politike nujno potrebno, da se v zakonodaji in upravi uveljavi tudi ženski duh:

v zavesti, da nosimo in bomo morale tudi v bodoče nositi vsa bremena, ki jih država nalaga svojim državljanom;

v trdni volji, da vestno in v polni meri vršimo vse državljanske in socialne dolžnosti, zahtevamo splošno in enako, aktivno in pasivno volilno pravico za ženske, katero zahtevo je z navdušenjem sprejel že veliki II. vseslovenski krščansko-socialni delavski shod v Preski leta 1906.

II.

Stoječ na stališču, da je materinstvo in z njim združeno gospodinjstvo prvi in glavni poklic žene;

v prepričanju, da mora ostati družina, ako človeška družba noče razpasti, temelj vsega družabnega reda;

v prepričanju, da je žena-mati duša in voljni kamen družine;

zavedajoč se, da more biti kos velikim nalogom in dolžnostim, ki izvirajo iz tega njenega stališča v družini, le vsestransko izobrazena in izveščana žena, —

zahtevamo obvezen gospodinjski pouk na ljudskih in nadaljevalnih šolah ter gospodinj-ske tečaje za starejše delavke.

III.

Ker gospodarske razmere ne dopuščajo, da bi ostalo dekle do poroke brez lastnega služka v domači hiši;

ker je dalje dosega zakona za večino deklet popolnoma negotova;

ker mora zlasti med proletariatom večina žena tudi v zakonu prispevati s svojim zaslužkom za vzdrževanje družine, v slučaju moževe smrti je pa dostikrat navezana popolnoma sama nase, —

zahtevamo, da se tudi ženska mladina takoj po dovržitvi ljudske šole izobrazí za pridobiten poklic.

IV.

V prepričanju, da je duševna in telesna spsposobnost za poklic temeljita strokovna iz-

obrazba prvi pogoj za uspeh in napredek posameznika samega kakor tudi dela kot takega; v prepričanju, da je le kvalitativno delo hvaležno;

zahtevamo, da se tudi ženski mladini v enaki meri kakor moški preskrbe in odpro vse možnosti za temeljito strokovno izobrazbo:

polna učna doba za zagotovitev vestnega praktičnega pouka na podlagi učne popodbe; obvezne nadaljevalne šole ter strokovne šole in tečaji;

ustanov, podporn, domov za vajence in podobnih naprav naj bo deležna tudi ženska mladina;

ustanove naj se oblastvene posvetovalnice za ženske poklice s posredovanjem vajenskih mest in raznih ugodnosti in podpor;

pravica do mojstrske izkušnje z vsemi pravicami, ki izvirajo iz nje.

V.

Odpravijo naj se delavske in poselske knjižnice in redi.

VI.

Zahtevamo, da se vzakoni najboljšeje varstvo za mladostne osebe in delavke v nramen, zdravstvenem in socialnem oziru.

Uvede naj se osemurni delavnik s prostim popoldnevom pred nedeljo in praznikom; ženske plače naj se izenačijo z moškimi; uvede naj se oblastveno posredovanje dela;

za obrate z ženskim osebjem naj se uvedejo obrtne nadzornice in nastavijo ženske kot delovodkinje in paznice.

Posebnege varstva zahtevamo za noseče in doječe matere; dobe naj primerno dolg dopust že pred porodom s polno podporo, da se tako omogoči, da bo mogla v bodoče tudi delavka - mati izpolniti do svojega otroka prvo materinsko dolžnost, da ga bo dojila; v to svrhu je dolžna prispevati tudi država.

VII.

Ustroj bolniških blagajn naj se izpolni z vpeljavo zdravnic in nadzornic, kakor tudi bolniških strežnic, oziroma gospodinj-skih pomočnic posebno za porodnice.

VIII.

Zahtevamo najboljšeje socialnega zavarovanja, ki obsegaj prav vse člane, posebno tudi ženske, delavnih slojev.

IX.

Vseh dobrin in svobodnin ženskega delavstva, bodisi glede strokovne izobrazbe, službenih odnošajev — s primerno prilagoditvijo posebnim razmeram v zasebnem gospodinjstvu, socialnega in bolniškega zavarovanja itd., morajo postati deležne tudi hišne uslužbenke.

X.

V delavskih zbornicah in drugih delavskih zastopih morajo biti v polni meri zastopane tudi ženske.

ZAHTEVJE DELAVSTVA Z OZIROM NA ZADRUŽNIŠTVO.

Naša stara zakonodaja glede združništva še ni bila preslaba, to pa zato, ker je združništvo, kljub temu, da temelji na prastarih temeljih, samonasebi moderno in demokratično in ima svoje korenine v principu avtonomije zadrugarjev.

Vendar pa je tudi združni zakon več ali manj ukovan v verige stare birokratične Avstrije in združništvo v državni upravi ni imelo one zaslonbe, kot bi jo moralo imeti z ozirom na njen socialni pomen.

Takoj pri ustanovitvi je združga odvisna od sodne registracijske oblasti, katera pravila lahko potrdi, ali pa zahteva razne spremembe in utesnitve. Glede obrtov, ki so odvisni od posebne koncesije, je tudi zadrugi treba dobiti še posebnega dovoljenja politične oblasti.

Potem pride zopet davčna oblast, ki vsako leto pretiplje bilanco kot zdravnik bolnika in gleda, kje bi se dalo kaj izpreštati.

Vsako leto se mora predlagati letna poročila in zapisnike občnih zborov vsem tem oblastem, ki tvorijo nekako kuratelo nad zadrugami.

Vse to ne odsvarja duhu časa, kajti če se postavimo na edino pravo stališče, da je zadruga eno skupno gospodinjstvo, četudi v večjem obsegu, potem ne vemo zakaj bi morali

to gospodinjstvo kontrolirati državni organi oziroma državna oblast, zakaj bi se moralo od tega gospodinjstva plačevati posebne davke, zakaj bi moralo to gospodinjstvo prositi posebnega dovoljenja, da si sme kupiti ali izdelati in medseboj razdeliti na primer pijačo, meso itd.

Nasprotno je dolžnost socialne države tako delavsko združništvo podpirati in razširjati. To se mora še posebej zahtevati glede delavskih stavbinskih zadrug, katere ne morejo poslovati brez primernih in cenih stavbišč.

Ker so delavska stanovanja tako velike važnosti in predpogoj za srečo delavske družine, se mora zahtevati v ta namen tudi pravica razlastitve, katero pravico ima država za javne ceste in stavbišča že sedaj, treba je torej le izreči, da je tudi delavske hiše šteti med take javne potrebe.

Združništvo je naša stara vlada smatrala le kot potrebno zlo, kot neko stvar, katero je morala trpeti, ne pa kot velevažen del ljudskega gospodarstva in svobodnega združevanja. Da pride združništvo do svoje prave veljave, je treba to združništvo predvsem organizirati v skupni zadrugi zbornici, podobno trgovskim in obrtnim zbornicam, katere zbornice naj bi bile tudi edina oblast nad zadrugami.

Če je potrebna trgovska zbornica kot reprezentantinja kapitala, koliko bolj je potrebna zadruga zbornica kot reprezentantinja in zagovornica konzumenta in nesamostojnega obrtnika, združenega v zadrugah. Te zbornice naj bi imele predvsem namen. združiti združništvo vseh struj in strok in kot močna zakonito priznana korporacija zastopati in podpirati vsestransko združništvo.

Z ozirom na to bi bile naše zahteve, ki naj jih vpošteva narodna vlada, sledeče:

1. Zadruga zakonodaja naj se uredi tako, da se zagotovi združništvu svobodni razvoj in popolna avtonomija.

2. Ustanovi naj se podobno trgovskim in obrtnim zbornicam tudi Zadruga zbornica, v katero volijo po proporcijem sistemu odposlance vse zadrugé po strokah in številu zadrug oziroma članov. Te zbornice naj bodo popolnoma avtonomne, naj bodo merodajne pri zadrugi zakonodaji in vseh vprašanjih, ki se tičejo združništva. Te zbornice naj bi bile edina skupna revizijska oblast v njih okoliš pripadajočih zadrug.

Te zbornice naj bi vodile tudi sedaj pri so-dišču se nahajajoči združni register.

Zadrugé naj bi polajšale vsako leto bilanco in zavisnik občnega zbora edino tem zbornicam, ne pa tudi davčnim in političnim oblastvom.

3. Zahteva se popolna davčna prostost vsega delavskega, osobito vsega delavskega konsumnega in stavbnege združništva.

4. Odnadejo naj vse omejitve glede delavskega ali obrtnege združništva, posebno določbe doseđanjege združnege zakona, po katerih je za razne stroke potrebno posebno dovoljenje (koncesija).

5. Delavska stavbinska društva naj država podpira s posebnimi brezobrestnimi državnimi posojili in na podgotovimi pogoji s pravico razlastitve in oddaje stavbnim zadrugam, za delavske hišice primernih stavbišč.

6. Namesto doseđanjege večkratnega jamstva, naj bi se določilo samo jamstvo v višini vplačanih deležev.

7. Država naj podpira delavsko združništvo s podporami, brezobrestnimi posojili in drugimi ugodnostmi. (Stavbena dovoljenja, razne olajšave glede obratovanja, z brezplačno pridelitvijo strokovnjakov, da skrbi za potrebni združni pouk itd.).

8. V kolikor doseđanje zakonite določbe ne nasprotuje tem načelom, naj bi se sprejele v novo zakonodajo.

Naše skupine.

Kranj. Španska bolezen je zadala naši skupini dva prav občutna udarca. Pobralla nam je dva delavca, marljiva člana, zaupnika gosp. kaplana Ferdinanda Prebila in Antona Krca. Prvi je še nedavno pri zadnji odborovi seji ob priliki obletnice dr. Krekove smrti govoril v spomin temu velikemu možu in nam predočeval vzore, katere naj imamo pred očmi če hočemo postati pravi Krekovi učenci. Prihodnji teden smo že spremljali našega g. kaplana na zadnji poti. Ljubite se, skupaj dr-

žite, vzajemnost in ljubezen naj vlada med vami, te so bile Tvoje zadnje besede, g. kaplan. Čeprav slabi in nestanovitni, skušali se bomo vendar ravnati po tem Tvojem testamentu. Nisi bil še v grobu, g. Ferdinand, že si poklical k sebi Antona Krča, njega, katerega si še ob boleznih obiskal, tolažil. Pokojni Krč je bil zaupnik za vasi Klanec in Huje in je res vestno vršil svojo nalogo. Imel je pravo srce za delavca, res da sam delavec, toda kaj ni ravno danes med delavci še toliko sebičnejšev in neznačajnejšev. Stal si ob ustanovitvi skupine g. Komljanca ob strani in nehvaležna bi bila skupina, če bi Te ne ohranila v dobrem spominu. Počivajta pri Bogu in molita za delavski rod!

Skupina Kranj. V nedeljo dne 24. novembra dopolnile je imela skupina Kranj ob navzočnosti prav vseh odbornikov in zaupnikov (17 po številu) svojo odborovo sejo. Predsednik Jožef Novak se je spominjal v uvodnih besedah umrlih dveh članov, zaupnikov gosp. Ferd. Prebila in Antona Krča. Omenja, da se je obeh pogrebov udeležila skupina v pravcastnem številu. Položila je na njunin grob 2 sveža venca in dala darovati za nja dve sv. maši. Prosi navzoče, da se to zapiše v zapisniku in da ohranimo oba v najlepšem spominu. Nato se prebere okrožnica J. S. Z. iz Ljubljane, glasom katere naj bi naša skupina sestavila želje in zahteve delavstva in iste poslala centrali, da jih ta predloži narodni vladi. K besedi se oglasi g. kaplan Hafner in poudarja važnost te dobe, v kateri živimo, da moramo izrabiti ta čas, to priliko, ko se odloča za stoletja naša bodočnost, zato da moramo sodelovati z narodi, z delom ob tvoritvi naše bodoče zakonodaje, ker le toliko bodo zakoni socialni, ugodni za delavca, v kolikor bomo sami poskrbeli za to. Opozarja pa zopet na okolnost, da zahtevamo samo to, kar je izpeljivo in skladno z drugimi stanovi, ker drugače se le smešimo, zidamo bližnjemu gradove v oblake, ne koristimo mu pa prav nič. V markantnih besedah očrta pomanjkljivost in napake stare zakonodaje, stare ustave in vseh prejšnjih ustrojev in naprav ter preide na prve in poglobljene zahteve, za katere izpolnitev naj gre delavstvo solidarno in nezmajno na delo. Natančna sestava in podrobno formuliranje teh zahtev bi bilo delo popoldanskega delavskega shoda in poznejših sestankov. Vsem odbornikom je govornik govoril iz srca. Poda se nato blagajniško poročilo, katero je radi velike obolevnosti članov na španski boleznii prav zanimivo. Isto se odobri. Prebere se odgovor konsumnega društva iz Ljubljane na sklepe naše zadnje seje. Razvije se kratek živahen razgovor in prerakanje. Dopis se vzame slednjič na znanje. Kot zadnja točka dnevnega reda je imenovanje novega zaupnika za vasi Huje in Klanec. Izvoli se g. Anton Marčan iz Huj. Ker se pri slučajnostih nihče ne oglasi k besedi, zaključí g. predsednik sejo.

Članom skupine Kranj iz vasi Huje in Klanec. Vaš zaupnik je zdaj mesto umrlega Antona Krča g. Anton Marčan, čevljarški pomočnik iz Huj. Kdor torej oboli, naj naznani takoj svojo bolezen njemu, da mu izstavi potrdilo. Brez potrdila zaupnika ne dobi nihče podpore. Marčan bo pobiral tudi mesečne prispevke.

Delavski sestanek se je vršil v nedeljo v Kranju. Razvil se je v pravi shod. Sejna dvorana je bila nabito polna. Govornik g. Jernej Hafner je v splošnih obrisih očrta namen sestanka, sestavi zahteve delavstva z ozirom na bodočo zakonodajo in ustavo. Ker je vse to le tedaj izpeljivo, če za zahtevami stoji nepremagana, združena četa vseh delavcev brez izjeme, ki solidarno in neomajno zahteva in od teh svojih zahtev ne odneha, je torej organizacija vsega delavstva, sklenitev delavcev v enotno voljo, za bodočnost še večje važnosti kot doslej. Če si organiziran, se resnično včasih moraš ukloniti sklepu, ki ti ni všeč, a kolikrat se potlej uklonijo drugi tvojemu načrtu, tvoji volji in sklenitvi, kar je tebi všeč, drugemu pa ne. Zaupanje in solidarnost, to sta dva bistvena znaka prave organizacije in če ta znamenja dičita našo J. S. Z., bo šla v bodočnosti lahko v vsak boj. Delavci, volitve bodo v delavske svete, v delavske zbornice, v osrednji parlament in druge zastope — če boste organizirani in se trdno držali sklepov svoje organizacije, boste nekaj veljali, posameznik, če ni kapitalist, se zgubi v mor-

ju množice. Govornik preide v podrobnosti delavskih želj in zahtev in očrta natančno meje, v katerih naj se vse te zahteve gibljejo. Predavatelja so spremljali poslušalci pri posameznostih z odobravanjem in velikim zanimanjem. Stori se sklep, da sestavi odbor skupine v sredo zvečer program vseh zahtev in želj, pritegne k tej seji vsakogar, ki ima veselje in voljo in nato vse elaborat, izdelano spomenico predloži prihodnjo nedeljo, dne 1. decembra na delavskem sestanku delavcev v pretres, odobritev in slučajno popravo. Bistvene zahteve se objavijo v »Naši Moči«.

Delavski shod na Jesnicah. V nedeljo, dne 24. t. m. se je vršil v Delavskem domu na Jesnicah dobro obiskan shod Jugoslovanske Strokovne Zveze. Govoril je o zahtevah delavstva tovariš Janez Gostinčar iz Ljubljane. Delavstvo se je soglasno pridružilo resolucijam, ki so se sklenile na sejah in na shodu J. S. Z. v Ljubljani. Delavstvo se je izreklo tudi za republiko.

Spomenice J. S. Z.

I. SPOMENICA LJUBLJANSKEGA TOBAČNEGA DELAVSTVA NARODNI VLADI SHS.

V seji Jugoslovanske Strokovne Zveze se je na željo odbornikov in odbornic tobačnih delavcev in delavk sklenilo, da se predloži Narodni vladi SHS. spomenica, ki obsega zahteve in želje delavstva tobačne tvornice v Ljubljani. Obenem je načelstvo J. S. Z. vzelo na znanje sklep tobačnega delavstva, da se razpusti ljubljanska krajevna skupina Avstrijske krščanske tobačne delavske zveze in da se sprejmejo člani te zveze v okrilje Jugoslovanske Strokovne Zveze.

Pri poizvedbah o prošnjah in željah delavstva se je degnalo, da je še vedno med nadzorovalnim osebjem nekaj mož, ki mislijo, da so še vedno v črnožolti stari Avstriji in ki plaše tobačno delavstvo, da se mu bo godilo v Jugoslaviji slabše, kakor se mu je godilo v stari, gnjili, razpadli Avstriji. Če tem možem služba v Jugoslaviji ni všeč, jim nihče ne zabranjuje, da se izselijo v Nemško Avstrijo, kateri je bivši ravnatelj ljubljanske tobačne tvornice v svoji nemški nestrpnosti hotel poslati veliko tobaka, da bi bilo ostalo tobačno delavstvo brez zaslužka v Ljubljani. Če ni bila s to namero v zvezi kaka spletká, umetno izzvati nemire v Ljubljani, je to reč, ki se je ne upamo trditi, a zdi se nam, da je bilo tako.

Na shodu krajevne skupine ljubljanske tobačne tvornice J. S. Z. se je sklenilo, da se odpošlje sledeča spomenica:

Narodna vlada SHS

v Ljubljani.

Skupina delavstva tobačne tvornice Jugoslovanske Strokovne Zveze v Ljubljani predlaga Narodni vladi SHS v Ljubljani sledeče sklepe, storjene na njeni skupščini dne 19. novembra 1918 s prošnjo, da naj se uveljavijo.

1. Ostanajo naj v veljavi odredbe bivše c. kr. avstrijske vlade glede na pokojnine delavstvu tobačnega erarja. Pokojnine, za katere gre, so itak malenkostne in je nujno potrebno, da se preurede v tem zmislu, da bodo dobivali delavci in delavke po 30 letni delovni dobi popolno doseženo plačo kot pokojnino izplačano. V tem zmislu naj se tudi izpremeni razpredelnica in predpisi o pokojninah delavstva c. kr. tobačnega erarja. Dobrot, ki bodo v zvezi z izpremenjenimi določili o pokojninah tobačnemu delavstvu, naj bodo v popolni meri deležni tudi upokojeni tobačni delavci in delavke.

2. Bivša uprava c. kr. tobačne režije je obljubila, da bodo plače našemu delavstvu v letu 1916. trajno regulirane. Vojska je to namero preprečila. Prosimo, da se urede naše plače tako, da bodo odgovarjale dejanskim razmeram cen, ki so potrebne, da se delavstvo preživi, oblači, stanuje in da si more kaj za starost prihraniti. To je tem potrebnejše, ker je zaradi vojske ravno tobačno delavstvo strašno trpelo in se je zdravstveno stanje vsled stradanja tako poslabšalo, da znaša razmerje boleznii 8 odstotkov, medtem ko je znašalo pred vojsko v najslabših slučajih tri odstotke. Strogi avstrijski predpisi z ozirom na nadzorstvo obolelega delavstva naj se omilí in izpelje naj se načelo, da bodo izvajali kontrolo obolelih delavcev le zdravniki in ne

lajiki, kar goji le denuncijantstvo. Prosimo tudi, naj se prekličejo vse odredbe stare birokratične Avstrije o predpisovanju zdravil, ki naj se prepustča popolnoma svobodno zdravnikom.

V utemeljitev naše zahteve po regulaciji plač navajamo okolnost, da je bila uvrščena ljubljanska tobačna tvornica v stari Avstriji v nižji plačilni razred, kakor nemške tvornice v mestih z enakim številom prebivalstva.

Ker je ljubljansko tobačno delavstvo po vojski toliko trpelo, prosimo, da se vračunavajo vojna leta v pokojnine dvojno.

3. Avstrijska tobačna uprava ni sprejemala leta in leta delavk v našo tvornico. V Ljubljani, kjer ni razvite industrije, se to pozna posebno pri delavstvu, ker delavske hčere ne dobe dela in če ga dobe, tlačijo delavske plače, ki v naših krajih itak izdaleka ne odgovarjajo in niso odgovarjale dejanskim življenjskim razmeram. Posledica: proletariziranje se razvija v najhujši pavperizem z vsemi njegovimi posledicami. Prosimo: V ljubljansko tobačno tvornico naj se prično zopet sprejemati delavke po načelu, da gre prednost otrokom tobačnega delavstva.

4. Delovni red naj se preosnuje po modernih socialnih načelih tako, da pridejo do veljave tudi zastopniki, oziroma zaupniki delavstva. Spremene naj se tudi določila o zastopstvu delavstva v bolniški blagajni, ker je socialno krivično, da nima tobačno delavstvo v odboru dveh tretjin zastopstva in ker ne pozna statut naše bolniške blagajne razsodišča, ki jih imajo n. pr. po postavi okrajne bolniške blagajne.

Opozarjamo na nujno potrebo, da se uvede pri nezgodnem delavskem zavodu poročni način volitev in da dobi delavstvo v tem zavodu tako v odboru, kakor v razsodiščih, večino. Preosnova statuta o bolniškem zavarovanju se lahko izvede po stari avstrijski postavi odredbenim potom.

6. Nadzorovalnemu oseboju naj se prepove, da plaši delavstvo z vznemirljivimi govoricami, kakor se je to godilo zadnje dni.

7. Delavnice naj se tako kurijo, da delavstvo ne bo trpelo mraza.

8. Delavska doba naj se določi na 8 ur dnevno. Delo trajaj od pol 8. do 12. ure popoldne in popoldne poleti od pol 2. do 5., pozimi pa od 1. do pol 5. ure popoldne.

9. Sobota ostani i naprej dela prosti dan.

10. Za vožnje na železnica naj se prizna delavstvu tobačnega erarja polovična vožnja v III. razredu.

11. Urede naj se plače delavstvu tako, da odpade akordno delo. Draginske doklade, ki jih je izplačevala bivša avstrijska vlada, naj se izplačujejo dalje. Ostanajo naj sedanje starostne doklade.

12. Plačani dopusti naj se ohranijo, in sicer naj trajajo do 20letne službene dobe en teden, po 20letni službeni dobi pa 14 dni.

13. Premog naj dobi tobačno delavstvo analogno železničarjem.

14. Pri razdeljevanju reči v naturalijah naj se te razdeljujejo vsem enako in naj se ne izvzemajo samice, kakor v stari Avstriji.

15. Tvorniška kuhinja naj se izpopolni tako, da dobi lahko v njej delavstvo popolno hrano. Tvorniško kuhinjo naj vodi in nadzoruje za to po proporenem načinu izvoljeni delavski odbor.

16. Delavke pri veržinkah prosijo, da se znižaj množina predpisane dela z ozirom na slab material na 300 komadov dnevno. Dalje zahteva vse delavstvo delovne obleke (predpasnike).

Delavstvo v pripravljalnici prosi, da se premesti glede na plačo v prvo skupino. Pri vržinskem tabaku Sumatra prosijo treblovke, da se naj zniža nekoliko določena množina dela, ker jo zelo težko zmagajo.

SPOMENICA IDRIJSKEGA DELAVSTVA.

Jugoslovanska strokovna zveza je vložila na narodno vlado SHS v Ljubljani sledečo spomenico svoje skupine v Idriji:

Jugoslovanska strokovna zveza
v Ljubljani.

Skupina J. S. Z. v Idriji vloga tem potom prošnjo idrijskih pisarjev živosrebrnega rudnika, katero je imenovana skupina že meseca svečana t. l. potom državnega poslanca Gostinčarja vložila pri bivšem ministristvu za javna dela na Dunaju, žalibog je prošnja ostala do danes še nerešena.

Pisarji idrijske rudnika so po večini v delavskem plačilniku. Dosegli so že več kot 20 službenih let in stoje še vedno v tem plačilniku in imajo dnevno plačo.

Da se te zastarele in pisarniške osebe popolnoma neprimerne razmere odpravijo, obstojajo pri tem rudniku po zaslugi krutega držanja bivšega ravnateljstva v osebi birokrata Billeka v polni velevaji, ni jim bilo dovoljeno niti prositi za zboljšanje svojega položaja, meneč Slovenec kot nesposoben in nevreden boljše eksistence, čutili so se pisarji pravi sužnji.

Zato predlagamo, naj se njih želje naslednje urede:

1. Vse pisarje naj se po 3 službenih letih pisarniške prakse uvrsti kot poduradnike, ali kakor jih bode sedanja jugoslovanska vlada nazivala kot uradnike, neupoštevajoč zastareli avstrijski sistem.

Pri vseh rudniških podjetjih, kjer niso imeli takega zagrizenega nemškega nacionalca kakor v Idriji, bili so po pisarnem povsod državni nastavljenici s fiksno plačo, le pri idrijskem rudniku, kjer so sami Slovenci pod nemškim birokratizmom, je bilo načelo, držati jih v starem in slabem razmerju.

Pri tem rudniku je že po označenih načelih nastalo mnogo nezasedenih potrebnih poduradniških mest. Pri njih prednikih, dokler ni dunajsko ministrstvo in bivše idrijsko rudniško ravnateljstvo začelo po uradih s Slovenci tako nasilno, brezobzirno in škodoželjno postopati, je bilo nastavljenje v večji meri v velevaji, v zadnjem času pa je to razven onih z nemško rudniško šolo popolnoma odpadlo, dasiravno morajo opravljati ista in vsled vojne še večja dela.

Vsled pomanjkanja paznikov z rudniško šolo se je v sedANJI vojni namesto njih postavilo delavce kot pazniške pomočnike. Ker pa isti niso za obratno vodstvo v pisarniških poslih zadostno večji, so vsled tega več trpeli starejši že nastavljeni pazniki, poduradniki. Ta mesta naj se izpopolni s pisarji, ki so večji potrebne znanja in obratovodstva te stroke.

2. Pri uvrščanju pod točko 1. naj se triletno praksno službovanje v šteje kot stalno in po službenih letih uvrsti v dotično stopnjo, kamor pristaja, če bi bil po triletnem službovanju nastavljen. Kakor za stalnost, naj se vse službovanje šteje tudi v pokojnino.

3. Napredovanje v višjo stopnjo naj se vrši vsaka tri leta.

4. Vsako leto najmanj 14 dnevni dopust. Razlogi za to preureditev so posebno:

a) Kot pisarji z dnevno plačo uvrščeni v sedaj veljavnem delavskem plačilniku, morajo opravljati zelo naporna in še odgovorna dela, mnogokrat nadnormalno osemurnega delavnega časa.

b) Mnogoletna pisarniška in tudi obratna praksa. Po izjavah nekaterih bivših uradnikov morajo taka dela, kot jih morajo opravljati pisarji idrijskega rudnika, pri drugih podjetjih opravljajo izključno tehnični uradniki in poduradniki.

c) Kot pisarniški delavci so se morali radi mnogih zahtev bivšega ravnateljstva mnogokrat in to posebno v pisarniški stroki koga-ti z obratnimi pazniki. Neupoštevajoč njih razmerje, zahtevalo se je od njih največjo duševno zmožnost.

d) Kot pisarji v že imenovanem razmerju imajo seveda na ta način v slučaju obolelosti tudi navadne delavske bolniške dneve ter morajo svoje v tem času zastalo delo pri povratku v službo zopet spopolniti, kakor da bi v tem času imeli polno plačo.

5. Kakor so obstojala razmerja moških, tako naj tudi v vojni nastavljenih ženskih delavnic pisarniških moči obstojajo. Tudi za te naj se razmere izboljšajo.

a) nastavi naj se jih stalno.

b) Po treh službenih letih naj postanejo oficijantke in vsaka tri leta naj se jih pomakne v višjo stopnjo.

c) Celo službovanje naj se jim šteje v pokojnino.

d) Vsakoletni najmanj 10 dnevni dopust.

e) Vsa druga zboljšanja naj jim pristojajo kakor moškim pisarniškim močem.

Vsi ti-le slučaji opravičujejo, da se njih brezpravno in gmočno stanje nemudoma zboljša. Vpošteva naj se se predvsem to, kar jim

po njih dosluženih letih pristojajo, namreč uradniška, ne pa delavska pokojnina.

Te prošnje pisarjev in pisaric idrijskega živosrebrnega rudnika so jako malenkostne in ponižne v primeri z njihovim trudopolnim in odgovornim delom.

Zato je sveta dolžnost sedanje demokratične in jugoslovanske vlade, da čimprej v smislu prošnje pisarjev in pisaric tega rudnika njih razmere temeljito uredi in izboljša.

SPOMENICA IDRIJSKIH RUDARJEV.

I. ODDELEK ZA JAVNA DELA IN OBRT.

A. Delavske razmere.

I. Predstojništvo državnega rudnika v Idriji naj sestoji iz zaupnikov delavstva, pazništva in uradništva.

V področje tega predstojništva naj spadajo plačilne, disciplinarne in prehranjevalne zadeve.

II. K državnemu rudniku naj se pridruži tudi gozdno in domensko oskrbnništvo v Idriji.

III. Vsi delavci naj dobivajo brezplačno drva, stavbeni les in listje, kot se je to godilo do leta 1902.

Oženjeni naj dobe po 12 kubičnih metrov drv na leto in samci po 6 kubičnih metrov. Drva naj gozdno oskrbnništvo pripravi na rudniško skladišče in od tu naj se iste delavcem izdajajo.

Zito naj se izdaja v izmeri, ki je bila leta 1901. določena in je razvidna iz priloge.

IV. Plače naj se primerno draginji uredi. Določile naj bi se le tri plačilne kategorije in sicer:

za delavce do izpolnjenih treh službenih let (vajence), za delavce do izpolnitve petih službenih let (pomočnike), za delavce čez izpolnjenih pet službenih let (mojstre).

Akord se ima vedno določati sporazumno z delavci.

V. Vsako kalendarsko vojno leto naj se šteje za dve službeni leti in sicer pri odmeri provizije kakor tudi pri uvrstitvi oziroma povišanju v plačilne razrede.

K tem zahtevam se navajajo sledeči razlogi:

Ad I. Ker so delavci glavni faktor pri rudniku, je potrebno, da se iste pritegne tudi v predstojništvo, kjer jim bo dana prilika, briniti in zastopati svoje pravice zlasti v plačilnih, disciplinarnih in prehranjevalnih zadevah.

Ad II. Do leta 1872. je bilo gozdno in domensko oskrbnništvo v Idriji združeno z rudnikom. Zadnji čas pa se je zopet pokazala potreba pridružitve gozdnega oskrbnništva k rudniku, ker le na ta način bo rudnik prišel do potrebnega stavbnega in jamskega lesa ter do drv. Kljub temu, da se nahajajo v idrijski okolici veliki državni gozdovi, je bil zadnji čas rudnik neprestano v zadregi za jamski les kakor tudi za drva.

Ad III. Zito in drva so dobivali delavci do leta 1901. brezplačno, pozneje proti plačilu in zadnje leto sploh nič več.

Brezplačno prejetje žita in drv je stara dokumentarna dokazljiva pravica idrijskih rudarjev.

Ad IV. Sedanje plače ne odgovarjajo draginjskim razmeram. Pri neznosni draginji vseh potrebščin delavstvo ni v stanu s sedanjimi dohodki sebe in družine preživljati, obuvati in oblačiti.

Ad V. V vojnem času se je od delavca v službi veliko več zahtevalo kot v normalnem času. Vsled izrednega napora v službi in slabe ter nezadostne hrane je delavec med tem časom tako opešal, da bo pred časom postal dela nezmožen in primoran stopiti v pokoj, radi česar je potrebno, da se to pri odmerjanju provizije upošteva in enako tudi pri uvrstitvi oziroma povišanju v plačilne razrede.

B. Izobrazba.

I. Ljudski šoli naj ostaneta pod oddelkom za javna dela, da bode ta z ozirom na razmere tako uravnani, kakor je potreba, da bode ta dajali podlago za prestop v višje učne zavode, ki že obstojajo ali katerih ustanovitev je v Idriji pričakovati.

Radi enotnosti naj se šoli zopet združita pod enim vodstvom.

Nadzorovanje ljudske šole v Idriji naj stoji pod nadzorovalnimi oblastmi v Idriji.

Učiteljstvo naj ostane uvrščeno v uradniške razrede ter temu razmerju odgovarjajoče plačano.

Deški oddelek dobi po možnosti moške učne moči.

Potrebna stalna službena mesta je izpopolniti z izprašanimi močmi. Pri oddajanju službenih mest je jemati ozir na domačine, ni pa primerno, upoštevati predvsem stan roditeljev.

2. Gospodinjstva šola v zvezi z otroškimi zabaviščem ostane pod dosedanjim ustrojem ter se po možnosti oboje še razširi.

3. Obrtna nadaljevalna šola ostani v okviru kakor je bila uravnana.

4. Osnuje naj se rudarska šola za izvežbanje osebja, potrebnega za nadzorovanje dela pri rudnikih in tvornicah, ki so v neposredni zvezi z rudnikom.

5. Rudarska akademija naj se napravi kot najvišji izobraževalni zavod v Jugoslaviji za to stroko. Ima naj oba tečaja, rudniški in pa tvorniški.

6. Ureditev čipkarstva kot domače obrti naj se centralizira za vso Slovenijo v Idriji.

Čipkarski tečaji naj se podajajo s tehnično izobrazbo.

Tečaj v Idriji naj se za nadarjenejši učenke pridruži tečaj za višjo izobrazbo po vzoru trgovskih tečajev in tečaj za vzgojo usposobljenih čipkarskih učiteljic.

V pospeševanje čipkarstva naj bi oddelek za javna dela in obrt podpiral z gmočnimi sredstvi zadruga, ki bi se bavile s preskrbovanjem delavnega materiala in z razpečevanjem čipkarskih izdelkov ter jih je delavstvo samo ustanovilo v krajih, kjer je čipkarstvo domača obrt.

7. Ker ima Idrija patronat poverjenika oddelka za javna dela, naj se župna cerkev še nadalje podpira po rudniškem ravnateljstvu. Duhovniki naj se kot dušni pastirji skoro izključno rudniških nastavljenecv vzdržujejo po oddelku za javna dela. Izenači naj se jih glede plače primerno z rudniškimi uradniki.

8. Za slučaj, da se pridruži tudi gozdno in domensko oskrbnništvo v Idriji upravi rudnika, naj se zopet oživi za Slovenijo pred nekaj leti v Idriji sistirana gozdarska šola za vzgojo gozdarjev na posestvih Slovenije, ker je Idrija središče bivših eraričnih gozdov.

C. Posamezne želje.

1. Odpravijo naj se grablje v sredini mesta, ker so tudi rudniku nevarne. Stavbeni les in drva naj se dovažajo času primerno s poljsko železnico.

2. Zgradba delavskih hiš, ki jih je c. kr. državna uprava nameravala, naj se izvrši. V splošnem je želja, naj se gradi mesto velikih delavskih vojašnic, poslopja z manj strankami po vzorcu že zgrajene hiše šte. 87.

3. Za ljudsko izobrazbo naj oddelek za javna dela obnovi gledališče, obstoječe iz časov Marije Terezije.

4. Oddelek za javna dela naj izvrši že začetni načrt regulacije Nikave.

5. Popravijo naj se vsled vojske poškodovane dovozne ceste do Idrije.

II. ODDELEK ZA PREHRANO.

Idrija nima nobenih živil lastnega pridelka. Navezana je povsem na uvoz. Za nakazovanje živil naj bo torej merodajno celotno število prebivalstva ter moč skupin.

Glede preskrbe z moko naj se določijo tri skupine:

1. Najtežje delo, rudarji.

2. Težko delo, zunanji uslužbenci, obrtniki, posestniki, oskrbovalci družin.

3. Navadno delo.

V Idriji bodi uvedena enotna aprovizacija z več izdajnimi mesti, kakor bo določeval krajevni odbor za prehrano.

III. ODDELEK ZA UK IN BOGOČASTJE.

Državna realna ostani popolna.

Drugi učni zavodi:

1. Ljudska šola;

2. Gospodinjstva šola z otroškimi zabaviščem.

3. Obrtno nadaljevalna šola.

4. Rudarska šola.

5. Rudarska akademija.

6. Čipkarski tečaj.

Vsi ti učni zavodi so navedeni v spomenici na oddelek za javna dela in obrt pod B.

IV. ODDELEK ZA PROMET.

1. Idrija naj se zveže s svetom z železnico, tako s postajo Sv. Lucija-Tolmin, kakor s postajo Logatec. Pospeši naj se torej zgradba proge Logatec-Crni Vrh, ki je že v delu ter zvezo z Ajdovščino, Gorico.

Vodne moči omogočujajo električni obrat.
2. Pošta naj se podržavi.

Varstvo mladine po tovarnah.

Ljubljana, 24. nov. 1918.

Važno vprašanje sedanjega in še bolj bodočega časa je vprašanje uporabe mladine po tovarnah. Sedanji kapitalistični čas je vkoval v verige tudi komaj ljudski šoli odraslo mladino. Zelja kapitalističnega podjetnika po vedno večjem dobičku je šla in gre še tako daleč, da se mu prav nič ne smili in da ne pomišlja nalogati mlademu fantu ali deklici najtežja pomožna dela. Seveda se vzame mladina v prvi vrsti v delo le za lahka dela, toda izkušnja nas uči, da se to lahko in starosti primerno delo kaj rado spremeni v težko prevzdigovanje, prenašanje in vožnjo vsakovrstnega blaga. To je delo, katero bi morali izvrševati le odrasli pomožni delavci. Štirinajst let stari fant se še postavi s tem, češ, saj tudi jaz zmorem kot drugi, ko mu njegov predpostavljeni odkaže težko delo. Nekaj časa že gre, dela in se trudi, kolikor le more, a končno le omaga mlado telo; mine ga tudi veselje do dela in nazadnje se mu začne celo upirati. Tedaj se začne zanj pravi križevi pot. Predstojnik ga začne premeščati in poriviti sem in tja, češ, len je smrkavec, ne ljubi se mu delati in marsikatero bridko urico mora pretrpeti. Koliko pa mora prestati tudi od drugih, mnogokrat trdosrčnih starejših delavcev, s katerimi skupaj dela; sedaj se obregne eden, sedaj drugi, zmerjajo in celo sujejo ga, češ, zakaj si pa prej mogel delati. Ali vse to še ni najhujše. Če vstraja in je zdrav, se že prerine sčasoma do kakšnega stalnega, boljše plačanega dela. Ako pa ne vztraja in zapusti tovarno, predno se je privadil ročnosti kakšnega dela, potem je takorekoč izgubljen, kajti najbolj primerna leta, se kaj naučiti, so minila. Četudi gre potem v drugo tovarno, se mu ne godi boljše, je in ostane malo spoštovan trpin. Ako pa zaide na opolzko pot, in na to žalostno pot jih žalibog zaide mnogo teh trpinov, potem jih pelje ta pot v ječo in prisilno delavnico ali pa v grob. To vprašanje delavske mladine je boleča rana na našem telesu in bodoči postavodajalni zbor jo bo moral skušati zaceliti. Najbolj primerno bi bilo, ko bi se za dela, ki zahtevajo gotovo ročnost, vpeljali dve, do triletna učna doba. S tem bi za mladoletne delavce bila dana neka varnost, izrabljati mladoletne preko njih moči. Na drugi strani bi z ukom dobili nekako podlago v gotovi stroki, v kateri se dalje izobrazijo. Vpeljati pa bi se morale tudi za tovarniško mladino obvezne obrtnonadaljevalne šole. Tudi bi bilo zelo koristno, če bi bili mladoletni delavci pod strogim zdravniškim nadzorstvom. To pa zato, ker le zdravniki morajo vedeti, da je dotično delo za mlado telo škodljivo ali ne. Težka pomožna dela bi se pa mladoletnim morala sploh prepovedati. Jugoslavija bo potrebovala čvrstih in zdravih ljudi, naj se torej vse stori, da ne bo kapitalizem še naprej kvaril naše mladine.

S. K. S. Z.

Našemu narodu — pravo omiko in prosveto!

Slovenska krščanska socialna zveza objavlja sledeči oklic:

Ono, po čemer so hrepeneli milijoni naših src več kot tisočletje, se je zdaj uresničilo: imamo svojo svobodno, neodvisno, demokratsko državo, imamo veliko Jugoslavijo. Težek je bil boj za njo, nismo je dobili brez žrtev. Zato nam je pa tudi nad vse ljuba in draga.

Izpolnila se je velika oporoka, ki nam jo je zapustil veleumni dr. Krek. On bi zdaj gotovo ne miroval, temveč bi bil šel nemudoma dalje na delo. Da bi bili vredni imena svobodnih državljanov, bi se bil posvetil z vso verno skrbjo za pravo kulturno in gospodarsko osamosvojitev našega naroda. Vendar na-

šega Mojzesa ni več! Smo pa še mi, da izvršimo njegove načrte.

Dr. Krek je pričel krščansko socialnega dela na Slovenskem, zanesel pa ga je tudi med brate na jug. Njegova ustanova je Krščanska socialna Zveza v Ljubljani, ki ima veliko članic po jugoslovanskem ozemlju.

Krščanska socialna Zveza je zdaj na tem, da vstane po težkem vojnem času k novemu življenju, da nadaljuje delo tam, kjer jo je bil prekinil svetovni požar, obenem pa, da izpopolni vse, kar bi bilo nedostatnega v njej, in se preustroji, kakor zahtevata tok in potreba časa; kajti gotovo je, da ne smemo podcenjevati duševnega stremjenja, ki spada k bistvu vsakega družabnega razvoja, nasproti materialnim interesom. Mi smo neposredno pred časom, ko bo šlo za velikopotezno kulturno politiko in gorje onim, ki bodo nepripravljeni. Vspredno z zunanjo enotnostjo naroda, ki smo jo dosegli, moramo utemeljevati in utrjevati vedno globlje tudi dobrino notranje narodove edinosti in družabne izobrazbe na preizkušnih, pravih načelih. Vsak naš človek mora postati sodelujoč član človeške družbe, in sicer po zmožnostih, ki jih je sprejel od Boga. Skrbeti mora, da se ne zamudi in ne prezira nikdar in nikjer duha časa, dokler je ta v skladu in soglasju s krščanskimi načeli in z onimi Krekovimi besedami: Kar je v kaki ideji dobrega, je naše, katoliško! Le tako bo zajamčen prenovljeni Zvezi že v programu samem tudi njen obstoj, uspeh in napredek, in kar se še ne sme pozabiti: ugled in upoštevanje v javnosti. Vsak neutemljen konservativizem in vsako neumevanje časa pa bi bilo Zvezi samo v kvar, istotako vsako pretiravanje.

Socialna zveza stopa torej poživljena na noge in se bo izpopolnjevala tekoma časa kar najbolj vsestranski. Njej gre za načela krščanske socialne demokracije, ki jih bo označevala vedno in povsod, za ona krščanske kulturne izobrazbe. Na polju teh načel je mogoče kar najširše in najraznovrstnejše delovanje in gibanje, z nobeno vedo in znanostjo niso v nesoglasju, z naravo in z vsem stvarstvom so v skladu. Vsakemu pripuščajo in omogočujejo najpopolnejše razvoj individualnosti, nikjer se ne more priti z njimi v upravičen spor; zakaj če bi se to godilo, bi bila načela zmotna in nevredna, da se za nje borimo. Da pa še mnogi tega ne pripoznajo, temu niso kriva naša načela, temveč to, da jih nejasno spoznajo. Mi pa vemo, kdo je porok za nje: sam Bog nas je prišel osebno na zemljo o tem poučiti, zato verujemo v resnico, in ta je — katoliško načelo! Če pa nekateri izmed naših vseeno ne ravna tako, so to le suhe vejice na bujno zelenem drevesu. Njihova razumna jasnost je še premajhna, da bi to spoznala, stopili so v omejen krog, zapletli so se v mreže mračnega duha. Te suhe vejice pa bodo polomljene in v ogenj vržene, v kolikor ne odpadejo same.

V očigled časa, ki gotovo ni več daleč pred nami, pozivljamo vse članice Krščanske, socialne Zveze, vsa prosvetna in bralna društva, mladeniške in dekliske zveze, Orle, abstinentne itd., da začnejo iznova z načelnim delom, da se poživijo vse, kar je malo da ne zamrlo, in kjer je treba, pokliče čisto iznova k življenju. Začnite, kakor morete, samo da začnete, začeti pa morate! Ne odlašajte, čas beži, življenje naših dni je hitro! Ne pozabite, da zahtevajo vse današnje naprave in zadeve, kakor so: živo politično življenje, tehnika, industrija, znanost, leposlovje, obrazovna umetnost, šolski pouk, vpliv časopisja itd., vedne čuječnosti in samopolnitve, ki se mora na njih delati vedno, če hočemo, da uidevmo nevarnosti: da obnemoremo na najnižji stopnji družbe. Tega pa gotovo nočemo, zato moramo pridno delati, veliko delati in vztrajno delati!

Osrednja Socialna Zveza v Ljubljani ustanavlja svojo osrednjo pisarno z nalašč za to določenim mozem na čelu. Na njo se boste mogli obračati v vseh zadevah in vedno vam bode postreženo. Tja boste pošiljali vse svoje želje in zahteve, obenem pa tudi primerne načrte, da bo skupno delo bolj uspevalo. Čim bolj skupno bo naše delo, tem lepši bodo uspehi! Prosimo pa, da izprva nekoliko potrpite, dokler se vse ne uredi, saj bo to trajalo prav malo časa. O vseh nadaljnjih korakih boste potem časopisja ali celo zasebno obveščeni pravočasno in iste uslužnosti pričakuje tudi Osrednja pisarna od vas.

Važno bi bilo to-le: da nam naznanite

časno stanje društva in odbor, ki mu načeljuje če ste poživili društvo nanovo, kdaj in kako, ali če ste ga ustanovili iznova, če se ne, kdaj mislite to storiti; kakšne želje in nasvete ima odbor, kakšne imajo člani in v čem potrebuje ljudstvo predvsem največ pouka. Vse svoje dopise pa naslovite na naslov: Osrednja pisarna Slovenske Krščanske socialne Zveze, Ljubljana, Ljudski dom.

Jugoslovani, Jugoslovanke — na delo, začnimo!

S. K. S. Z.

Razglednice. Na obilna povpraševanja odgovarjamo: Osrednja pisarna S. K. S. Z. ima še v zalogi božične in druge čase primerne razglednice — skupino 10 vrst ter narodne koleke. Nadalje ima tudi lepe slike rajnega dr. Kreka, izvod po 3 K, ter »Narodne igre« za naše ljudske odre, iztis po 1 K 40 vin. Poština se zaračuna vsakemu posebej. Ker je vsled pomanjkanja tvarine zaloga le bolj neznatna, prosimo, da se požuri tisti, ki misli kaj naročiti. Naročila sprejema: Osrednja pisarna S. K. S. Z., Ljubljana, Ljudski dom.

LISTEK.

Guy de Maupassant:

Strah.

Po dinerju¹ smo šli na krov. Pred nami je ležala čisto mirno obsežna morska gladina, na katero je sipal blede mesec svojo blede svetlobo. Velika ladja se je mirno vozila naprej; velik, gost steber črnega dima se je dvigal proti zvezdami posutemu nebu, za nami se je kuhalo valovje, ki ga je povzročalo parnikovo kolo.

Šest ali sedem nas stoji v nemem obudovanju in gleda proti daljnji Afriki, proti kateri plovemo. Poveljnik pušče svojo smotko stoji pri nas in prične med dinerjem pričeti pogovor nadaljevati: »Da, tisti dan sem se bal! Moja ladja je stala s skalnatim velikonom v svojih črevah, šest ur v najrazburkanejših valovih. Na srečo nas je zapazil proti večeru nek angleški premogovni parnik, ki nas je vzel na svoj krov.«

K nam pristopi velik mož, zagorelega obraza, resnih potez, mož, kateremu se je poznalo, da je v nepopisnih nevarnostih prepotoval oddaljene, neznane dežele z neopisljivimi nevarnostmi, katerega oči so v svoji globini ohranile še nekaj posebnosti pokrajine, ki jih je videl; mož, ki mora biti srčen, da, velikokrat tudi drzen, in pravi: »Vi, gospod poveljnik, trdite, da Vas je bilo strah, ne verjamem Vam. Motite se o smislu besede in o čustvu, ki ste ga občutili. Odločen človek ne pozna nobenega strahu, kadar gleda neizogibni nevarnosti v oko. Razburjen je, presenečen, toda strah, to je nekaj drugega.

Komandant² mu je smehljajoč se odgovoril: »Smete mi na mojo vero verjeti, da sem se takrat bal.«

Mož zagorelega obraza mi je odgovoril počasi: »Dovolite mi, da pojasnim. Strah (in najdrznejši možje ga lahko čutijo) je nekaj groznega, pretresljivega, podoben je nepričakovnemu prenehanju duše, strašnemu krču misli in srca, strah te prešine, kadar se ga spomniš. Takih čustev nimaš, če si srčen, ne pri napadu, ne, če vidiš neizogibljivo smrt, ne pri vseh znanih načinih nevarnosti; čutiš ga le v gotovih, nenavadnih okoliščinah, v gotovih tajnih vplivih, to je nekaj kakor reminiscenca³ na fantastično⁴ grozo iz prejšnjega

¹ Diner: reci dine, glavno kosilo; Francozi kosijo proti večeru.

² Komandant, to je poveljnik kake trdnjave, mesta, ladje, vojske. Komandirati je od francoske besede commandeur, od italijanske komandare, ki izvirata od latinske commenda: komu kaj zaupati, poveriti. Francozi rabijo izraz commandeur (izgovori: komander) za poveljnika.

³ Reminiscenca: od latinskega glagola: reminiscere: spomni se na kaj; torej reminiscenca: na nekaj se spomniti ali misel, ki si jo nevede izposodiš od drugega.

⁴ Fantastičen: nekaj si predstavlja, posebej, sanja o kaki reči, čudovitež, pustolovec, norec. Fantazus je bog sanj, brat Morfeja, ki predstavlja ljudem v sanjah prijetne reči.

življenja. Človek, ki verjame na duhove in ki si predstavlja, da zagleda ponoči nenavadno prikazen, bo morebiti čutil strah z vsemi njenimi grozotami, ki jih opisati ni mogoče.

Nekoč sem se ob belem dnevu bal; deset let je preteklo. In v zadnji zimi, v neki decemberski noči.

In prestal sem marsikatero pustolovstvo, ki me je ogrožalo s smrtjo. Enkrat so me pustili roparji ležati ob cesti, ker so mislili, da so me ubili. Kot upornika so me obsodili na smrt na vešalah; vrgli so me na kitajski obali nekoč raz krov ladje. Vselej sem mislil, da sem izgubljen in sem se udal svoji usodi brez strahu, da, skoraj brez obžalovanja.

Strah je nekaj drugega!

Čutil sem ga nekoč v Afriki, dasi je hčerka sevra, solnce jo odpahne splošno, kakor meglo. Gospodje, pomislite, orientalec ne ceni veliko življenja; kmalu je pripravljen na smrt. Noči so tam svitile, brez strahov in duše ne poznajo temnih prikazni, ki nam na severu večkrat otežkočujejo možgane in srce. Na Orientu poznajo morebiti preplašenost, toda strahu, groze ne.

Na afriških tleh se mi je to-le zgodilo: Potoval sem po tistih obsežnih puščavah južne od Onargle, pokrajine, ki spada med najpobnejše na svetu. Poznate enakobožen, gladke pesek brezkončnih obali oceana. Predstavljajte si, da se je spremenil ocean sam v pesek, ko je divjal orkan³ po njem. Predstavljajte si nemi vihar nepremičnih valov rumenega peska! Kakor gore so visoki, ti nenečni valovi, divje oblike in gibajo se. Na divje, toda nemo in mirno morje vlija žareče južno solnce svoje neizprosne žarke naravnost. Nepristano moraš plezati po teh peščenih valovih gori in doli, brez miru, brez senice. Konji rezgetajo, do kolen se udirajo, s strašnimi težavami pridejo naprej, da na drugi strani zopet lete doli.

Dva prijatelja sva bila. Sledilo nama je osem spahijev⁴ in štiri velblodi s svojimi gonjaci. Govorili nismo več, toliko smo vsled vročine trpeli, bili smo popolnoma utrujeni in od žeje izsušeni, kakor žareča se puščava. Nenadoma neki mož čudno zakriči; vsi se ustavimo nepremično; presenetil nas je nenavaden fenomen, ki popotnikom v teh izgubljenih pokrajinah ni neznan.

Nekje, blizu nas, toda ni bilo mogoče spoznati, kje, je bobnal bobnar, tajinstveni bobnar teh puščav; razločno je bobnal, zdaj živahnejše, zdaj tresoče, zdaj slabeje⁵, prenehaj in prišel iznova svoje strašno bobnanje.

Arabci so prestrašeni strmeli eden v drugega. Eden med njimi je rekel v njihovem jeziku: Smrt nam je gotova! In v tem trenutku pade moj tovariš, moj prijatelj, moj brat iz naklonjenosti, z glavo navzdol s konja, zadela ga je solnčna kap.

V bodočih dveh urah, v katerih sem se neprestano trudil, da ga zopet vzbudim v življenje, sem moral neprestano poslušati nerazumljivi strašni šum bobnanja in čutil sem, kako je lezla v moje kosti, spriči ljubljene mrljice, v tej zgoreli, med štirimi gorečimi gorami zagozdeni peščeni luknji, med tem ko mi je prinašal neznan odmev, 200 milj daleč od vsake naselbine, vedno divjeje bobnanje bobnarja.

Tisti dan sem umeval, kaj se pravi poznati grozo... še bolj sem jo spoznal drugipot.

Komandant prekine govornika: »Oprostite gospod, toda bobnar? Kaj je bilo to?«

Popotnik mu odgovori: »Ne vem. Nihče ne ve. Vodniki karavan, katere tak šum večkrat preseneti, pripisujejo šum splošno okrepljenemu, večkrat ponavljane odmevu, da valovanje peščenih gričev, ki jih vodi veter s seboj, vrže na grm suhega zelišča. Fenomen so namreč opazili vedno le v bližini malih rastlin, ki jih je vročina posušila kakor pergament.

Bobnar bi bil torej le nekaj odmev večkratnih odmetov, toda to sem slišal šele pozneje.

Zdaj Vam hočem povedati svoj drugi doživljaj.

³ Orkan, to je močan vihar.

⁴ Spahi, to je turški jezdec. Francozi so ustanovili tudi v Alžiru, svoji naselbini, oddelek spahijev, v katerem služijo večinoma domačini. Pravijo jim tudi chasseurs d'Afrique.

Zgodil se mi je lani pozimi v nekem gozdu v severni Franciji. Tisti dan se je stemnilo dve uri prej, kakor prejšnji dan, tako temno je bilo nebo.

Jugoslavija in ženstvo.

(Konec.)

Velevažna naloga čaka ženstvo v socialni zakonodaji. Zahtevati bo treba, da se bodo v socialno zavarovanje pritegnile prav vse ženske; ravno tako v bolniško zavarovanje; nikogar ne sme biti, ki bi na starost ali v boleznih bil brez pomoči ali odvisen zgolj od usmiljenja. Razširiti in izpolniti treba varstvo za delavke; posebno noseče in doječe matere morajo dobiti tisto nego in varstvo, ki jim po naravi in pravici gre.

S socialnim zavarovanjem bi se morda dalo združiti zavarovanje za doto — za ženske in moške. Koliko zakoncev se takoj izpočetka, ko si ustanove lasten dom, zadolži za leta in leta. Dolgovi vplivajo demoralizirajoče, jemljejo pogum in veselje do dela. Ljudje si mislijo: saj itak ne zmagam, pa delajo vedno nove dolgove, izgube ponos in tankovestnost. Taki ljudje postanejo lahek plen raznih političnih klik, ker upajo na gmočno pomoč. — Mnogi in mnogi pa zopet predolgo odlašajo z ženitvijo, ker jim nedostaja denarja za nabavo potrebne pohištva in drugih gospodinskih potrebščin, mnogi ženitev iz tega razloga sploh opuste. Treba bi bilo torej poskrbeti, da bi vsak človek do 24. leta nabil toliko, da si bi mogel ustanoviti stanu primerno lastno gospodinjstvo. Kdor se ne bi poročil, naj bi dobil zavarovano vsoto istotako izplačano. Gotovo bo vselej vsakemu prav prišla. — V socialno zakonodajo spada tudi skrb za primerna stanovanja. Zdravje in pravnost ljudstva sta v veliki meri odvisna od tega. — Dalje bo treba primerno urediti skrb za reveže in sirote, skrb za zapuščenost mladino, posebno žensko. Država vsega tega zaenkrat sama ne bo zmogla in bo morala marsikaj izvršiti dobrodelnost; vendar naj se državno socialno skrbstvo takoj izpočetka postavi na čim širši temelj in obseže kolikor mogoče vse potrebne.

Potem bo treba v jugoslovanski domovini temeljito urediti šolstvo. Ze ljudska šola mora začeti otroke pripravljati na pridobitni poklic, na življenje.

Za deklice bo treba na vse zgodaj uvesti pouk v gospodinjstvu; za vajenke nadaljevalne šole, kjer morajo biti zopet gospodinski predmeti takoj za strokovnimi. Med drugim mora gospodinski pouk vzbujati zmisel za dostojno opremo stanovanja. Snaga in pametna udobnost v stanovanju sta izpričevalo narodne kulture.

Jugoslavija si bo morala izdelati tudi lastno civilno in kazensko pravo, dedinsko pravo itd. Tudi tu bi morale na vsak način sodelovati tudi ženske ljudske zastopnice. Zahtevati moramo brezpogojno, da se v vseh zakonih smatra ženska kot polnopraven državljan. Če nam zakon nalaga enake dolžnosti — n. pr. v davkih in kaznih —, naj nam prizna tudi enake pravice. Če moram sama skrbeti za svojo eksistenco, odklanjam tudi sicer vsako varuštvo, pa tudi vsako zapostavljanje. Kazenski zakonik morabit posledje docela nepristranski — brez potuše na katerokoli stran. Moški mora biti v polni meri odgovoren za vse posledice svojega dejanja tudi tedaj, kadar gre za dolžnosti do nezakonske matere in nezakonskega otroka. Ravnotako mora v slučaju detomora priti pred sodišče tudi zapegljivec. Potem se bodo vedeli moški pač malo bolj brzdati nego doslej.

Zahtevamo torej v zakonu na celi črti polno pravičnost nasproti ženski, zahtevamo polnopravnost.

Da se pa moški ne bodo sklicevali na svojo vojaško dolžnost, ki bo pa posledje, tako upamo, itak skrajno omejena, pa naj se uvede za ženske epoletna ali polletna socialna služba, služba v raznih socialnih zavodih in napravah. To bo za ženske izborna šola, socialnemu skrbstvu pa v veliko korist, saj povsod primanjkuje delovnih moči.

Ženske moramo dalje zahtevati, da v vseh slučajih, kjer je ženska ali tožiteljica ali zatoženka, sorazvoja tudi ženska. Zahtevamo sodnice, zahtevamo pa tudi ženske odvetnice. Kako težko stališče ima ženska, kadar išče

pri moškem pravnega varstva proti moškemu, koliko moških zločinov nasproti ženski ostane zato nekaznovanih!

Sedaj, ko si narodi s strahovitimi žrtvami in naporu odkupljujejo novo dobo, dobo pravičnosti vseh nasproti vsem, se mora odpraviti tudi vsa krivica, vse zatiranje, katero je doslej trpelo ženstvo. Me ženske, me Slovenke, me Jugoslovanke slovesno izjavljamo, da smo pripravljene posvetiti svoji domovini vse svoje moči, da ji hočemo zvesto služiti do zadnjega diha. Od nje pa pričakujemo, da nas bo priznala kot svoje prave, polnopravne hčere.

Italijani na jugoslovanskih tleh.

19. novembra 1918.

Čudili se bode, ako Vam zatrdim, da se zadeve v naši ljubi Gorici vrše in sucejo prav ugodno. Gotovo imate od drugih naših ljudi poročila, kako nas laška okupacijska armada stiska, zatira, dere in preganja. Napravite si sodbo sami!

Laška armada je prevzela vso javno upravo na Goriškem v svoje roke. Razpustila je uzurpatorični »Governo provvisorio«, naš »Narodni svet« in deželni odbor (ker je pol slovenski). Za župana v Gorici je imenovala nekdanjega župana Bombiga, za deželnega komisarja dr. Pettarina, na čelo državnim uradom se je postavil general cavaliere Rodino kot civilni komisar. V soboto, 16. t. m. je sklical kot tak vse uradništvo glavarstva goriškega in se mu predstavil. Imel je zelo pohleven nagovor. O Italiji ni govoril. Izrazil je željo, da mu uradništvo pomaga pri njegovi nalogi, ki ni druga ko skrb za dobrobit po vojni tako prizadelega prebivalstva. Temu prebivalstvu treba pomagati v vsakem pogledu, dobi naj tudi nadalje vojaško in begunsko podporo. Trikrat je ponovil poziv, naj uradništvo posluje pravično in sicer tako pravično, da ne bo imel povoda pritoževati se ne Italijan ne Slovenec. Obljubil je, da se treba izogniti vsem morebitnim sporom, zato bo dal sneti z vseh zasebnih poslopij vse slovenske in italijanske zastave in znake in sicer do ponedeljka, dne 18. t. m.

Slovenske zastave so res morale izginiti že 17. t. m., italijanske so ostale. Vrh tega so začeli s silo snemati slovenske napise raz hiš in prodajalnic.

Skladišča živil, namenjena prehrani dežele, izginjajo; tudi taka skladišča, ki jih je založila prejšnja vlada v znani »obilni« meri za bedno prebivalstvo, porabljajo Italijani zase. Tako so izginiti trije vagoni sladkorja, namenjeni prebivalstvu goriškega okraja, večinoma vrnivšim se beguncem, tako se izgubljajo zadnji ostanki, ki jih stradajoče naše ljudstvo ni moglo pričakati.

In kaj so prinesli Italijani s seboj? En armadni zbor jih je na Goriškem, a brez živil, le zrnatu kavu in prepečenec imajo. Opuščena naša polja in vrtovi govore o laškem izobilju, izginja korenje, repica, zelje in brzota...

Goriški deželi grozi lakota, ako ne pride izredna pomoč nemudoma, zakaj po celi okraj, ki nimajo prav nič živil, so že izstradani, zdaj si kuhajo zadnje krompirčke in repišče. Moke nič, masti nič, mleka nič, jajec nič, mesa nič! V tem položaju je kanalska, banjska planota, Brda, ves zapadni Kras in večinoma vsa goriška okolica, okroglo 100.000 ljudi, seve samih Slovencev!

Danes so izvršili »rešitelji« novo nasilje. Uvedli so svojim liram kurz: 40 laških centesimov naj velja krona. Torej 2 liri za pet kron, dočim je kurz v Švici 2 liri 3 krone. Pri vsaki liri nas oropajo za eno krono!

Tudi goriškim domačim Italijanom se odpirajo oči, kolnejo že na glas in voščijo svojim »rešiteljem« skorajšnjo vrnitev v blaženo domovino.

Naši ljudje so seveda potrti, obupani, žalostni, jezni, sploh slabo razpoloženi, saj imajo posebno gorko in občutno srce. Nam pa se zde vsa ta laška nasilja in sitnosti goriških magistratovcev prav na mestu in povsem v redu, zakaj s tem vstvarjajo in vzdržujejo pravo razpoloženje za Jugoslavijo med našim narodom, da celo med Furlani. Prihajajo namreč

iz Furlanije resni, uvaževanja vredni glasovi, da furlansko ljudstvo nikakor noče pod Italijo, marveč pride rajši v Jugoslavijo.

Zato sem izpočetka trdil, da se naše stvari razvijajo ugodno. Čim hujši pritisk, tem izdatnejši odpor! Toda ubogi naši ljudje!

So sicer malodušnejši med nami, a zelo redki. Velika večina upa in pričakuje trdno, da vsiljivce odnese noč in da nam mirovna konferenca prinese veketraino osvoboditev izpod tujčevih jarmov in da se biser naše domovine, Goriška, za vedno spoji z Jugoslavijo. To odrešitev tudi pošteno zasluži naša Goriška, ki je toliko stoletij zvesto varovala narodno mejo in ki je v tej strašni vojski tako neznansko trpela. Pravičnost, ki ni umrla, gotovo nakloni tej tako preizkušeni, iz tisoč ran krvaveči deželi, dan posebnega veselja, dan vstajenja in osvobođenja! DRAB.

Iz Idrije, 23. novembra.

Naši Italijani se pritožujejo, da jih Idrijčani nimajo radi, da jih ne pozdravljajo, na ulici častnikom ne izkazujejo primerne časti, celo godbe, ki jim vsak dan po kosilu pri cerkvi na velikem trgu igra, ne marajo poslušati. Godi se jim prav, naši sosedje so s svojim postopanjem izgubili naše simpatije. Naj sledi tu le nekaj vzrokov. Prvič so razvili na rudniškem gradu le svojo zastavo, našo so odstranili in vendar ni nikjer določeno, da bi bila Idrija že italijanska. Drugič so postavili ceno za našo krono 40 centezimov, med tem ko smo bili obveščeni, da velja lira 1 krono 46 vin., torej nas pri eni liri pritisnejo za 33 centezimov. Tretjič so nam zaprli mejo na slovensko stran, da ne dobimo nič živil, a od druge strani nam jih Italijani ne preskrbe. Naša Idrija je obrtniško mesto, katerega okolica skoraj nič ne pridelava za prehrano 6000 prebivalcev v tesnem kotlu. Treba je torej vse le od daleč pripeljati, dosedaj je bilo zelo pičlo z živili, sedaj je pa še hujše, ko so nam ceste zaprli. Lačen človek pa vendar ne bo poljubljial roke, katera ga nepotrebno tepe s šibo. Konečno je militarizem kriv mržnje do naših novih prebivalcev. Drugod so se ga iznebili, velikanske države je on uničil, a Italijan se ga še krčevito drži. Le pogledimo! Iz naših hribov pridejo po zdravnik v Idrijo. Ko bi ne bila sila in nevarna bolezen, bi ga gotovo tako daleč ne klicali. A bolnik je bil pol ure daleč na oni strani demarkacijske črte, zato treba imeti dovoljenje, da ga vojaška straža pusti čez črto. A zdravniku ne dajo dovoljenja. Utemeljujejo svoj non permesso »v tej vojski je padlo na tisoče moških najlepše starosti brez zdravniške pomoči, kaj to če stara ženska tudi umrje brez zdravnika.« — Za dan vednega češčenja dne 24. t. m. v Zireh so prosili našega dekana, da bi prevzel govor in drugo. Obljubil je, a sedaj, ko vidi, da zdravnik ne puste iz Idrije, hiti si preskrbeti dovoljenje. Naprosi adjutanta, ki stanuje v župnišču, obljubi, a se cel dan ne prikaže, dekan gre sam h generalu, a ta mu reče, naj se le oglasi v pisarni karabinerjev. Gre tja, a mu stotnik pove, da ni mogoče. Višja komanda armade strogo prepoveduje, vendar pa lahko poveljujoči general divizionier, ki stanuje v gradu, da izjemno dovoljenje. Ob 5. uri popoldne se lahko govori z njim. Točno ob 5. uri popoldne se v predstobi zglasi dekan in odda vizitko, da ga naznanijo divizionariu. Reče se mu, da so ravnokar vsi trije generali pri posvetovanju v sobi, potem že pride on na vrsto. A oni zapuste divizionarija, pridejo zopet drugi, polkovniki, majorji, celo stotniki do njega. nese se mu kava, zapusti sobo, a za dekana, ki čaka na mrzlem hodniku in na prepihu, se noben ne zmeni. Ko že eno uro tako čaka, gre zopet do ordonance in pravi: Povejte divizionariu, da nisem jaz forse un prete simplice italiano, temveč dekan monsignor, ki je v isti vrsti kakor general in se mu izkazuje ista čast, kakor brigadiru. To je pomagalo. Čez tri minute je bil sprejet, sicer ljubezljivo, a kazalo se je na ukaz višje komande, ki prepoveduje taka pota. Vendar se bo premislil, če količkaj mogoče, dobi pa pismen odgovor drugi dan. — Drugi dan, petek, čaka odgovora, a ga le ni. Ob 4. uri popoldne gre v pisarno povprašat, a v prvi ni nič, v drugi se mu pove, da je odgovor že sestavljen, a ne že podpisan od generala-divizionierja. Ali bo dovoljeno? vpraša

dekan majorja. Žalibog ne. — »A mi vsaj dovolite, da v Ziri brzobjam, da me ne bo.« — Je zveza pretrgana. Morda čez Gorico, čez Švico naokoli bi bilo mogoče, a brzobjav dojde šele čez par dni v Ziri, ko je že vse končano. Major skomigne z ramami, češ, druge pomoči ni. »Pri nas je bil tudi v vojnem ozemlju duhovnik in zdravnik vedno prost, naj je tudi vojska divjala, trpečemu človeku se je vedno hotelo pomagati, sedaj je vojna končana, bi vendar pričakovali še večje prostosti.« — Saj je to stanje le začasno, saj se kmalu stalno uredi. — Saj ravno to je žalostno, da je tako strogo celo v prehajalni dobi. Pri nas v Idriji se vsaka reč naglo zve. Pravijo, da gre novica tako hitro, kakor bi jo razbojnal, v eni uri zna vsa Idrija, kaj se je zgodilo, tako tudi to postopanje napram zdravnikom in duhovnikom.

Realka je začela v četrtek šolo, imela ta dan še slavnost v svoji telovadnici, a drugi dan so jo že zasedli, ko so v njej nastanili 540 vojakov. Ljudske šole so vse zasedli. Polovico imajo vojak, drugo polovico sanitetni oddelek. Rad ima dijak počitnice, a sedaj so se jih že naveličali, prav radi bi pohajali šolo, a naš ljubezni sosed nam brani. — In s takim postopanjem si želi pridobiti simpatije Idrijčanov? Šior, no! — Na mestni hiši je danes zapopolnala italijanska zastava! Kar smo z orožjem priborili, ostane naše, pravi Lah. Torej živo srebro iz Idrije, vipavsko vino in milijarde vredni notranjski gozdovi Italijanov? In kaj ostane za Jugoslavijo? Če temu pritrdi ententa, potem naj zve, da bi to bil enil mir, še bolj enil nego je bil brest-litovski. Odrežemo nas od morja, pobero in odtrijejo življenja zmogljive kraje, tako privezani in oslabljeni ter obdani z nebrojnimi mejami — to bo di budočnost proste Jugoslavije!

Ravnokar izvem, kako kruto postopajo Italijani v Zavrču. Župniku J. Miklavčiču, ki je prosil poveljnika, naj mu vrne vojak drago sivo stvar, ko so mu ukradli, so prostodušno zavrnil, da ga obesijo, ako ne umolkne.

Izjava Slovencev v tržaškem občinskem svetu.

Trst, 25. nov. (K. u.) Uradno se poroča: Mestna delegacija je imela svojo drugo sejo 23. nov. 1918. pod predsedstvom župana dr. Valerija in v navzočnosti 15 članov. Zastopnik Slovencev, mestni svetnik dr. Slavik, je podal naslednjo izjavo: »Pridrjujoč si za prvo sejo občinskega sveta, katere se udeležimo, načelno izjavo, ki naj izčrpno precizira stališče slovenskega kluba napram okupaciji in drugim vprašanjem, izjavljam za sedaj: Vpostavitve občinskega sveta in delegacije se smatra za začasen ukrep, ukrenjen po zasedniku v zmislu njegovih nalog izvirajočih iz mednarodnega prava, da se obnovi javno življenje in torej tudi javna uprava. S temi pridržki bomo sodelovali tu kakor smo sodelovali v Odboru za javni blagor, nekvarno za naše aspiracije in prepuščajoč končno veljavno ureditev edino le mirovnemu kongresu. Nečemo spora, pač pa prosimo, da se nam omogoči sodelovanje.« — Dr. Ara, laški libalec, je izjavil, da italijanska narodna stranka in vse meščanstvo ter po njem tudi delegacija smatra pripadnost Trsta k Italiji za končnoveljavno in nerazpravljen dogodek o čigar resolutivnem značaju se ne morejo pripuščati ne pridržki, ne podmene, za zgodovinski čin, ki odgovarja najvišjim aspiracijam ljudstva teh pokrajin. Mestna delegacija potemtakem, sprejemajoč z radostjo sodelovanje obeh slovenskih članov, ne more v teh ozirih vzeti na znanje njunih ničevih pridržkov. — Župan je izjavil, da se v polni meri strinja z izjavami dr. Are. Delegacija je nato soglasno sklenila: »Delegacija, zaslišavši pregledno poročilo mestnega magistrata o poslovanju občine od časa razpustitve občinskega sveta, ukrenjene po avstrijski vladni 23. majnika 1915 do 30. oktobra 1918, upoštevajoč gotove težke posledice in proseč župana, da odredi podrobno pismeno poročilo delegaciji sklene preiskavo, ki naj jo izvede 5 članov, katere določi župan, da se s tem večjo strogostjo, s sodelovanjem občinskih funkcionarjev in izvidencev ugotove dejstva in odgovornost.«

Italijani na Opčinah.

Trst, 24. nov. (K. u.) Italijansko vojaško štacijsko poveljništvo na Opčinah pri Trstu je 21. t. m. tamošnjemu vaškemu načelniku poslalo dopis, v katerem zahteva, naj mu javi,

ali se na Opčinah nahajajo »dame Rdečega križa, soproge in rodbino častnikov, uradnice in prostitutke bivše avstroogradske armade«, ki niso rojene na Opčinah ali niso tam že pred vojno imele domovinske pravice. Vse te osebe da morajo tekom 24 ur zapustiti kraj. Vaški načelnik je odklonil, iskati in ovajati take osebe.

Italijansko uradno poročilo o okupaciji.

Trst, 24. nov. (K. u.) Rimska »Agenzia Stefani« objavlja kratko vest od 20. t. m. o okupaciji slovenskih krajev po italijanskih četah in meni med drugim: Včeraj so italijanske čete v zmislu pogodbe, sklenjene v Villi Gusti (pogodba premirja), povsod dosegle demarkacijsko črto. Prebivalstvo jih je povsod sprejelo z živim zadovoljstvom in odusevljenjem kot prinašalke dobrobiti in mira.

Italijani v Dalmaciji.

Šibenik, 21. novembra. Danes popoldne je priselila semkaj francoska jachta »Elena«. Člani krajevnega odbora so pozdravili poveljnika, fregatnega častnika Dumesniloma in ga nato poučili o zadnjih dogodkih. Italijani so danes rekvirirali poslopje, kjer je imel svoj sedež odbor »Narodnega veča«. Nadalje so rekvirirali privatno stanovanje poslanca Dulibića in mu naznanili, da si mora do jutri zvečer najti drugo stanovanje. Podadmiral Milo je pozval k sebi kapitane kratke paroplovbe in jim naročil, naj prično voziti med otoki in prisežejo italijanskemu kralju zvestobo. Kapitani so to zahtevo odbili in izjavili, da pod italijanskim kraljem nočejo služiti.

Pač, 21. novembra. Semkaj je prišlo 150 italijanskih vojakov, prihodnje dni jih pa pride še 200. Ljudstvo je nad postopanjem Italijanov zelo ogorčeno in ker so jim rekvirirali vsa živila.

Iz Šturij.

Na zvoniku v Šturijah imajo Italijani napravljeno brezžično brzobjavno postajo. Obnašajo se prav oblastno. V Ajdovščini in Šturijah je nad 15 vojnih kuratov. Izjavljajo, da spadajo sedaj vsi kraji pod goriško nadškofijo, glede goriškega nadškofa pa izjavljajo, da ga bodo odstavili. Moške, ki niso zbežali, internirajo, pri ženskah pa pobirajo podpise za Italijo. Tako razumejo Italijani plebiscit. Mrvo in seno so rekvirirali, tako da naši ljudje nimajo nobene krme za živino. Živina poginja lakote. Preko Cola-Hrušice vozijo Italijani artiljerijo v Logatec. Ljudje so vsled postopanja Italijanov naravnost obupani.

Nova vlada in prehranjevalno vprašanje.

Stara Avstrija se je zrušila, z njo vred se je pa zrušila več ali manj tudi njena prehranjevalna politika. Nova vlada pa ne more vsemu kaj in ne more ustvariti v enem dnevu tega, kar se je prej zidalo tekom štirih let. Zato danes tudi v prehranjevalnem vprašanju vlada nered. Odpovedala je pred vsem in v prvi vrsti Vojna zveza, ki ne dobavlja nobenega blaga več in delavstvo, ki je bilo tam včlanjeno, je otrok brez očeta. Ker bo torej nova Narodna vlada morala to vprašanje na novo reševati, si dovoljujemo opozoriti na hibe dosedanjega prehranjevanja. Ta hiba je bila pred vsem neenaka razdelitev in neenotnost zaradi raznih aprovizacij. Tu je bila občinska aprovizacija, poleg nje Vojna zveza, poleg te zopet železničarska aprovizacija deželnega odbora, raznih tovarn itd. Posledica tega je bila, da so nekateri lahko dobili z zvišci pri večjih, drugi, ki niso bili v takem srečnem polo-

žaju, so pa umirali gladu. Potem so vedne pritožbe, ko je ena aprovizacija dobila prej blago kot druga, ali ga druga sploh ni dobila in so se zapostavljeni opravičeno vpraševali, če niso tudi oni ljudje, ki potrebujejo hrane. Aprovizacije so tudi trgovale med seboj in blago dražile. Blago je najprej šlo iz ene roke »Dunajske centrale« v drugo roko »Kranjsko aprovizijsko družbo«, od tam v tretjo »Vojno zvezo«, od tam v četrto »Konzum« ali tovarno in šele kot peti člen je prišel na vrsto konzument. Ni čuda torej, da je bilo blago drago. Pri vsakem teh petih činitelev je bila pa tudi dana možnost pristranosti, špekulacije in sebičnosti. Vse to je moral plačati seve konzument. Zato je naše mnenje, da naj se vse te posebne aprovizacije odpravijo ter ustanovi za celo Slovenijo enotna aprovizacija, ki bo razdeljena na občine. Sicer pa upamo, da se bodo razmere v kratkem toliko uredile, da bodo odveč vse aprovizacije in bo mogel zavladati zopet princip proste trgovine.

Premog.

(Konec.)

Poraba premoga.

Mnogo bolj težko je vprašanje, v kakem razmerju stoji produkcija z domačo potrebo. Ali zadostuje množina, katero pridelamo, našim potrebam oziroma ali nam še preostaja? S pomočjo uradne statistike ni mogoče tega konstatirati, ker se ne vodijo nikaki pregledi o tem, koliko posamezna kronovina producira in porabi. Treba je tedaj poseči po drugih statističnih pripomočkih.

V celi Avstriji se je porabilo letno okroglo 440 milijonov q premoga (rjavega in črnega), torej bi prišlo na posamezno osebo povprečno 15 q. V Slovenski deželi bi porabili po tem ključu približno 16,8 q premoga. Pri nas pa se porabi manj premoga kakor povprečno v celi Avstriji. Nimamo težke železne industrije in tudi druge industrijske panoge so pri nas manj razvite kakor n. pr. na Češkem, Nižje Avstrijskem itd. Na Angleškem in v Nemčiji se porabi približno ena tretjina vsega premoga v podjetjih za železo. Pri nas gredo pa le neznatne množine v to svrhu. V drugih deželah se kuri ne-le v mestu, ampak tudi po deželi vsaj deloma s premogom, med tem ko se rabi za kurivo, posebno na Kranjskem, skoro izključno les. Gotovo je, da porabijo Češka, Moravska, Šlezija ter Nižje Avstrija sorazmerno s številom prebivalstva več premoga nego slovenke dežele. Na drugi strani pa je treba vpoštevati, da so posebno Galicija, Bukovina ter Dalmacija daleč za nami. Ako se vse okoliščine pretehtajo, se lahko reče, da se porabi pri nas za vsako osebo okroglo 10 q na leto. Slovenska dežela je porabila torej letno približno 11,2 milj. q premoga. Ker pa produciramo 18,810.000 q, nam ostane za izvoz približno 7,6 milijonov meter-skih stotov. Vkljub temu pa ni mogoče trditi, da ne bi bilo treba uvažati nika-kega premoga iz tujine. Kakor že ome-njeno, je naš premog nove geološke for-macije, zato je njegova kurilna moč

razmeroma majhna. V nekaterih indu-strijskih panogah, kakor v plinarnah, pri železni industriji, parobrodstvu itd. se rabi edino le dober črni premog. Tako kvalitetno kurivo bode treba i na-dalje uvažati, vendar razmeroma v majhnih množinah tako, da se ne zmanjša znatno naš saldo-izvoz.

Pred vojsko je stal meterski stot premoga 120 do 130 vin., le oni v Karpanu se je prodajal po 180 vin. Leta 1913. smo tedaj producirali premoga (brez Istre) v vrednosti okroglih 23,5 milj. kron ter doma porabili za 14 milj. kron (po povprečni ceni 125 vin. za met. stot). Z izvozom (7,6 milj. q) smo dobili iz tujine okroglo 9,5 milj. kron.

Produkcijske razmere so se tekom vojske še precej izpremenile. Vsled po-manjkanja delavskih moči ter mate-riala so se dobre žile kolikor možno iz-koriščale, med tem ko so se slabe zane-marjale. Treba bo mnogo dela, predno se popravijo škode, ki so vsled tega na-stale.

Naša dežela krije velike množine rjavega premoga, ki sicer ni prve vrste ter se ne more nikakor primerjati s premogom iz Cardiffa na Angleškem, vendar je njegova kvaliteta kolikor to-liko dovoljna. Razen že znanih premo-govnikov smemo upati, da se bodo za-sledila v prihodnosti še nove žile. Pred kratkim se je začel kopati na Vrhniki jako dober premog, ki ima baje 8000 kalorij, med tem ko ima ves drugi pre-mog na Slovenskem samo 4000 do 5000. Govori se, da so na Vrhniki močne in bogate žile.

Živosrebrna ruda in živo srebro.

V znanem rudniku v Idriji se kop-lje dragocena živosrebrna ruda. Pogrešamo sicer najpotrebnejše rude, zato pa na mje priroda privrgla to luksu-riozno blago. Zdi se, kakor da bi se ob-darilo priprostega človeka z zlatnino mesto s kruhom in obleko. Vsled tega je ostal ta rudnik tuj slovenskemu živ-ljenju. Tuj kapital se je polastil niego-vih rovov, s tujim kapitalom se je de-lalo; slovenski narod je pošiljal tja samo priproste delavce, ki so dobivali krvavo zaslužene novce in več kakor toliko nismo dobivali iz tega bogatega zaklada svoje zemlje. Ves produkt je šel iz domačije. Torej našemu narodu je prinesel ta rudnik le malo dobrote. Nastalo je sicer tam malo mestece; drugače bi se ne naselilo prebivalstvo v tiste kraje; vemo pa tudi, da je tam globoko pod zemljo v idrskih rovih ognjišče vsakovrstnih bolezni ter da so delavci v poznejših letih slabotni in bo-lehni.

Inženirji ter boljše plačani urad-niki prihajajo iz tujih krajev ter se pre-selijo po končanem službovanju v tu-jino ter tam uživajo pokojnino.

Produkcija.

L. 1913. se je v idrskih rudnikih izkopal 1.306.000 živosrebrne rude v vrednosti 3,175.000 K. Glede množine živosrebrne rude prekaša našo deželo samo še Španija in Kalifornija. Ruda

se je spraznila v živo srebro in sicer v Idriji. Kakor znano, se nahajajo v Idriji peči, v katerih se dobiva iz živosrebrne rude dragocena kovina. L. 1913. se je dobilo 8.200 q živega srebra v vrednosti 3,878.000 K.

Akoravno je živo srebro luksu-riozen predmet ter je našemu narodu le v neznatnih množinah potrebno, vendar tvori Idrija veliko postojanko naše narodne bilance. Vsled izvažanja živega srebra si pridobimo izven do-mačih mej terjatve, s katerimi bomo plačevali dolgove oziroma blago, ki se bo uvažalo. Živo srebro, ki se je produ-ciralo l. 1913. (8200 q) in ki se je izvo-zilo, je bilo vredno, kakor omenjeno okroglo 3,878.000 K; za to vsoto se po-množi aktivna stran naše trgovske bi-lance.

Izdajatelj in odgovorni urednik Mihael Moškerc.
Tisk Katoliške Tiskarne.

Sorbenje, „PARATOL“

garje,
lišaj,
hraste.

Najzanesljivejše sredstvo proti temu je domače mazilo.

Ne maže, je brez duha, torej tudi čez, dan uporabno. Velik lonček K 5 - dvojni lonček K 9 - PARATOL - PRAŠEK varuje občutljivo kožo. Skatija K 3 - Oboje se dobi proti predplačilu ali povzetju pri

PARATOL delavnici lekarnarja ULMER
Budapešta VII-21 Rózsa-utca 21.

Ustanov. l. 1893.

Ustanov. l. 1893.

VZAJEMNO PODPORN DRUŠTVO LJUBLJANI

registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Dovoljuje članom posojila proti poroštvu, zastavi življenjskih pollic, posestev, vrednostnih papirjev ali zaznambi na službene prejemke.

Vračajo se posojila v 7 1/2, 15 ali 22 1/2 letih v od-sekih ali pa v poljubnih dogovorjenih obrokih.

Kdor želi posojila, naj se obrne na pisarno v Ljubljani, Kongresni trg št. 19, ki daje vsa po-trebna pojasnila.

Zadruga sprejema tudi hranilne vloge in jih obrestuje po 4 1/2 %.

Društveno lastno premoženje znaša koncem leta 1915 519.848,40 kron. Deležnikov je bilo kon-cem leta 1915 1924 s 15.615 deleži, ki reprezen-t tujejo jamstvene glavnice za 6,089.850 kron.

Gospodarska zveza

centrala za skupni nakup in prodajo v Ljubljani, reg. zadr. z o. z.

Stalna zaloga poljedelj. strojev: motorjev, mlatilnic, viteljev, slamo- in repereznic, brzoparnikov, plugov, bran, čistilnikov i. t. d.

Prodaja:

umetnih gnojil, kolonijalnega in špec-rijskega blaga ter poljskih pridelkov.

Zaloga:

pristnega domačega in ogrskega vina, žganja i. t. d.

Lastna izdelovalnica in preka-jevalnica klobas. - Lastna zeljarna.